

TOPLUMUN CİNSİYET EĞİTİMİ MEDYAYA KALDI

Yrd. Doç. Dr. Esra ÖZCAN

Khas öğretim üyesi

Kadınların ve erkeklerin toplumsal rollerinin ve birbirlerinden beklentilerinin hızla dönüşüme uğradığı bir çağda yaşıyoruz. Kadının daha iyi eğitim alarak sosyal ve ekonomik hayata giderek daha fazla katılması, cinsler arasında alışlagelmiş güç dengelerini ve kadın ve erkeği tanımlama biçimlerimizi değiştiriyor. Peki bu değişim ortamında toplumsal cinsiyet alanına yönelik medya eğitimi nasıl şekillenmeli? Yazar, bu yazıda sınıf ortamından örnekler üzerinden giderek konuyu tartışmayı açmayı hedefliyor.

“İÇERİĞİ TARTIŞMAK YERİNE, KİŞİYE SALDIRMAK” ÖNEMLİ ARGÜMANTASYON HATALARINDAN BİRİDİR. TARTIŞMAYI KONUDAN UZAKLAŞTIRIR, KİŞİSELLEŞTİRİR. KONUŞMACININ, YAZARIN KİŞİLİĞİ VE GÜVENİLİRLİĞİ ELBETTE ÖNEMLİDİR. ANCAK YAZARIN GERÇEKTEN ŞAHSİ BİR KUSURU VARSA BİLE, BU SAVUNDUĞU KONUNUN GEÇERLİLİĞİNİ YİTİRECEĞİ ANLAMINA GELMEZ.

Kadın ve erkek kimliği hakkındaki sabit yargıların ve cinsiyetçi söylemin üniversitede okuyan gençler arasında yaygın oluşu vurgulamak istediğim en önemli gözlemim. Gerek kız gerek erkek olsun, öğrencilerin hatırı sayılır kısmı tartışmalı toplumsal yapıları ve kadın erkek arasındaki eşitsizliğe dayalı rol dağılımını değişmez, verili gerçekler olarak görüyor.

Bununla birlikte kız ve erkek öğrencilerin konulara yaklaşımı arasında belirgin farklar var. Cinsiyetçiliğe ilişkin konuları kız öğrenciler -görece- daha rahat tartışırken erkek öğrenciler daha fazla zorlanıyor, savunma refleksi içine giriyor, tartışmaya direnmiyor ya da tartışmayı kişiselleştiriyor. Ben kimi erkek öğrencilerdeki bu konulara yönelik direncin özellikle kadın yazarların görüşleri tartışılırken ortaya çıktığını düşünüyorum.

Konuyu örneklerle açmaya çalışayım: Medya ve Toplumsal cinsiyet dersinin bir oturumunda Jean Kilbourne’un 2010 yılı yapımı ‘Killing Us Softly 4’ adlı belgeselini seyrettik. Belgesel boyunca örnekler eşliğinde konuşan Kilbourne reklam endüstrisini eleştirerek reklamlardaki imajların özellikle yetişme çağındaki genç kızlara gerçek dışı bir beden imgesi sunduğunu ve bunun kadınların kendi bedenlerini doğal haliyle olduğu gibi kabul etmelerinin önünde engel teşkil ettiği görüşünü savundu. Kozmetik endüstrisinin gerçek dışı ve baskın hale gelen bir güzellik ideali yarattığını vurguladı.

ELEŞTİRİYOR AMA MAKYAJINI DA YAPIYOR

Belgesel gösterimini takip eden tartışmada dersteki erkek öğrencilerimden biri Kilbourne’un makyajına dikkat çekerek şu yorumu yaptı: “Hocam belgeseldeki kadın güzellik endüstrisini eleştiriyor, ama kendisi de makyaj yapmış. Madem kendi de güzel olmak istiyor neden güzellik endüstrisini eleştiriyor?”

Kilbourne’nun konuşması sırasında çok hafif bile olsa makyaj yapmış olması, öğrencime göre onun güvenilirliğini yitirmesine neden oluyor ve konuşmasının içeriğini de geçersiz kılıyordu. Bu noktada tabii tartışma yazarın söyledikleri yerine şahsiyetini ve güvenilir bir yazar olup olmadığını sorgulama noktasına kayabiliyor. Burası da konuyu daha ileriye taşımayacak bir kör nokta.

Aslında sorun, öğrencinin tartışılan konuyu kişiselleştirmeye ve uç noktalara çekmeye hazır olması. Oysa bu konular hiçbir zaman siyah-beyaz değildir, bir yığın ara pozisyon ve argüman vardır. Belgeseli hazırlayan Kilbourne da kadınlara asla makyaj yapmamalarını ya da bakımsız gezmelerini söylemiyor.

TARTIŞMAK YERİNE ÖZNEYE YÜKLENMEK

Diğer bir örnek: Halkla İlişkiler’de Eleştirel Düşünce dersinde medya yazarlarından örnek metinler okuyoruz. Dersin bir oturumunda, Ece Temelkuran ve Emre Aköz arasında geçen tartışmayı ele aldık. Bu tartışmada Temelkuran, medya sektöründeki cinsiyetçiliği ele alan sert bir yazı kaleme almış, Aköz de iki gün sonra bu yazıya cevap niteliğinde bir yazı yazmıştı.

Temelkuran, yazısının bir yerinde basını içeriden eleştiriyor, tecavüz haberleriyle dalga geçilen yazı işleri masalarının varlığından bahsediyordu. Tartışma sırasında yine bir erkek öğrencim Temelkuran’a yüklendi. Medya sektöründe daha önce şahit olduğu ayrımcılıklara o zaman karşı çıkmadıysa Temelkuran’ın bugün de bunları söylemesinin bir anlamı olmadığını, onun da tecavüz haberleriyle dalga geçenler kadar hatalı olduğunu iddia etti.

Temelkuran’ın bir basın çalışanı olarak basına içeriden getirdiği eleştiriyi Temelkuran aleyhine çevirerek tartışmayı bir önceki örnekte olduğu gibi kişiselleştirdi. Her iki örnekte de öğrenciler, kadın yazarın söylediklerini tartışmak yerine yazarın kendisine yüklediler.

İçeriği tartışmak yerine, kişiye saldırmak önemli argümantasyon hatalarından biridir. Tartışmayı konudan uzaklaştırır, kişiselleştirir. Konuşmacının, yazarın kişiliği ve güvenilirliği elbette önemlidir. Ancak yazarın gerçekten şahsi bir kusuru varsa bile, bu savunduğu konunun geçerliliğini yitireceği anlamına gelmez.

Ben bu tür tartışmalarda, hocanın temel rolünün tartışmanın kişisel boyuta kaymasına engel olarak, öğrenciye kişi yerine argümanı tartışma pratiği kazandırmak ve öğrencinin ara pozisyonları görmesini sağlamak olduğunu düşünüyorum.

KADIN ERKEKLEŞTİ, ERKEK KADINLAŞTI MI?

Yukarıda bahsedilen örneklerin yaşandığı durumlarda kız öğrenciler genelde karşı-sav öne sürüp yazara saldırılmasına itiraz ediyorlar. Ancak hemcinslerini korumaya çalışsalar da kız öğrenciler de hatları kesin çizgilerle çizilmiş toplumsal cinsiyet algısına sahipler ve geleneksel rol kalıplarının dışına çıkarak düşünmekte zorlanıyorlar.

“Kadın kim?”, “Erkek kim?” sorularına verdikleri cevaplar oldukça kalın hatlı. Değişen toplumsal cinsiyet rollerini yeniden anlamlandırmaya çalışırken “hocam kadın erkekleşti, erkek de kadınlaştı” gibi cümleler kurabiliyorlar.

Kadın ve erkeği bu şekilde sabit kategorilerle algılayan genç insanlara kimlik kurgusunun değişkenliğini, kimliğin bir kere kurulan ve sabitlenen bir şey olmayıp sürekli yeniden kurulan ve değişken bir durum olduğuna dair teorileri nasıl anlatacağız? Kadının ve erkeğin ‘doğaları’na ilişkin öğrendiklerini nasıl sorgulatacağız?

Bu alandaki tartışmaları ve farklı teorileri öğrencilerin daha rahat anlamaları için aktif öğrenmeyi ve tartışmayı teşvik eden yaratıcı yöntemlere ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. Ayrıca toplumsal cinsiyet eğitimi sadece öğrencinin değil, hocanın da aktif katılımını gerektiriyor.

Eğitimciler de sorgulanmamış bilgilerin ya da sorgulamaya gönüllü olmadıkları kanaatlerin baskısından azade değil. Dolayısıyla medya içeriğindeki ince cinsiyetçilikler bazen dersi anlatan hocanın da gözünden kaçabiliyor.

MEDYADAKİ İNCE CİNSİYETÇİLİK

Yine bir örnekle devam edeyim.

Halkla İlişkilerde Eleştirel Düşünce dersinin başka bir oturumunda, yeni silah yasası hakkında kamuoyunda çıkan tartışmaları ve bir silah firmasının yeni yasaya yönelik itirazlara cevaben yayınladığı basın bültenini inceledik. Okuduğumuz metinler arasında silah üreticilerinden biriyle yapılmış bir röportaj vardı. Vatan Gazetesi’nden Ercan İnan imzalı röportaj çok sayıda retorik taktik içeriyordu.

Derse hazırlanırken yazıyı okudum ve ders sırasında öğrencilerle tartışmak üzere notlar aldım. Yazıyı derste öğrenciler okurken kendim de tekrar okudum ve toplumsal cinsiyet dersleri veren bir hoca olarak, yazıda benim bile ilk okuyuşta dikkatimden kaçan ince bir cinsiyetçilik fark ettim.

İnan, röportajın girişinde silah yasasıyla ilgili tasarının içeriği anlaşılmeden nasıl sığ bir boyutta tartışıldığından bahsediyor, hemen ardındaki paragrafta da oğlu silahla öldürülen Umut Vakfı Başkanı Nazire Dedeman’ın tartışmaların odak noktasına yerleştirilmesinin, kamuoyunun söz konusu yasaya büyük tepki vermesine neden olduğunu yazıyordu. Burada özellikle kullanılan edilgen dile dikkat çekmek lazım.

Dedeman silahsızlanma konusunda aktif şekilde çalışan bir birey, bir sivil toplum örgütü lideri değil de; bu tartışmalar sırasında kamuoyunun odak noktasına başkaları tarafından ‘yerleştirilmiş,’

oğlu öldürülmüş mağdur bir anne olarak konumlandırılıyor. Sanki böyle anneler vakıf kurup kamuoyunu duygusallıklarıyla gereksiz yere meşgul etmeseler bu konular sığ sülardan çıkıp derin ve rasyonel boyutlarda tartışılabilir.

Yazıyı tartışmaya başladığımızda öğrenciler karşılıklı soru ve cevaplarla yazıda geçen pek çok mantık hatasını buldular ama yazıdaki cinsiyetçiliği fark etmeleri (benim için de olduğu gibi) zaman aldı.

Tartışmanın sonunda ilk okuyuşta “E, ne var bunda” dedikleri bir yazının nasıl pozisyonlar içerdiğini, ikna edici olmak için hangi taktikleri kullandığını, inceden inceye nasıl edilgen bir kadın imajı kurguladığını ve bunu da kendi pozisyonunu desteklemek için nasıl kullandığını fark edip yaptıkları analizden keyif aldılar.

KANAATLER; DOĞRULAR VE OLGULARLA KARIŞTIRILYOR

Öğrencilerimizin hatırı sayılır kısmı, üniversiteye doğru olup olmadığını hiç sorgulamadıkları ve sorgulanabileceğini de fark etmedikleri malumat parçacıklarıyla geliyor. Kanaatler; doğrular ve olgularla karıştırılıyor. Bunlara bağlı olarak da kalın hatlı değer yargıları taşıyabiliyor öğrenci. Belli bir durumu betimlemeden, tanımlamadan, araştırmadan hemen normatif sonuca atılıyor.

Öğrencilere hem doğru kabul edilen pek çok şeyin sorgulanabilir olduğunu göstermek, değer yargılarının tarihe, yere ve zamana göre nasıl şekillenebildiğini anlatmak ve onların aktif şekilde eleştirel düşünen bireyler olarak yetişmelerini sağlamak yüksek eğitimin önüne dikilen zorlu bir sınav.

Medya ve iletişim alanında dersler veren bir hoca olarak, işimizin genel anlamda genç medya tüketicilerini, medyayı eleştirel bir şekilde analiz edebilen medya üreticilerine dönüştürmek olduğunu düşünüyorum. Kadınları ve yoksullardan eşcinsellere kadar toplumdaki güç dengelerinin kırılğan konumda bıraktığı diğer toplumsal grupları medyada klişelere yenilmeden gösterebilmek bunun önemli bir parçası.

Bu alanda başarılı olabilmek için Türkiye’de toplumsal cinsiyet ve medya alanında çalışan eğitimciler olarak; daha fazla kaynak yaratmaya, deneyim paylaşmak ve sınıf ortamında yaşanan ortak sorunları tartışmak için platformlar oluşturmaya ihtiyacımız var. Tabii bir de feminizme ve toplumsal cinsiyetle ilgili konulara daha fazla sahip çıkan kadın ve erkek hocalara. Öğrencilerimizin savunmaya kaçmadan tartışmaya açılmalarını ancak özdeşleşebilecekleri pozitif rol modelleriyle sağlayabiliriz çünkü.

MEDYA VE İLETİŞİM ALANINDA DERSLER VEREN BİR HOCA OLARAK, İŞİMİZİN GENEL ANLAMDA GENÇ MEDYA TÜKETİCİLERİNİ, MEDYAYI ELEŞTİREL BİR ŞEKİLDE ANALİZ EDEBİLEN MEDYA ÜRETİCİLERİNE DÖNÜŞTÜRMEK OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORUM. KADINLARI VE YOKSULLARDAN EŞCİNSELLERE KADAR TOPLUMDAKİ GÜÇ DENGELERİNİN KIRILGAN KONUMDA BIRAKTIĞI DİĞER TOPLUMSAL GRUPLARI MEDYADA KLİŞELERE YENİLMEYEN GÖSTEREBİLMEK BUNUN ÖNEMLİ BİR PARÇASI.